

УДК 336.22:336.2:330.34:338.24

Момотюк Людмила Євгеніївна

*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Національна академія статистики, обліку та аудиту*

Momotiuk Liudmyla

*Doctor of Science in Economics, Professor,
Professor of Department of Finance, Banking and Insurance
National Academy of Statistics, Accounting and Audit
ORCID: 0000-0002-0445-5948*

Пономарьова Наталія Анатоліївна

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, аудиту та оподаткування
Хмельницький національний університет*

Ponomarova Nataliia

*PhD in Economics, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Accounting, Audit and Taxation
Khmelnyskyi National University
ORCID: 0000-0002-4076-246X*

Логвінов Павло Вадимович

*кандидат економічних наук, начальник управління
Управління економічного розвитку міста Ужгородської міської ради*

Logvinov Pavlo

*PhD in Economics, Head of the Department
Department of Economic Development of Uzhhorod City Council
ORCID: 0000-0001-9855-0315*

DOI: 10.25313/2520-2294-2024-5-9939

ПОДАТКОВІ ПІЛЬГИ ТА ЗАОХОЧЕННЯ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ, ЩО ПРАЦЮЮТЬ В ЗОНІ ВІЙСЬКОВОГО КОНФЛІКТУ

TAX BENEFITS AND INCENTIVES FOR ENTERPRISES OPERATING IN A MILITARY CONFLICT ZONE

Анотація. Вступ. В умовах воєнного конфлікту підприємства стикаються з численними викликами, включаючи руйнування інфраструктури, втрату робочих місць, скорочення ринків збуту та зниження інвестиційної привабливості. У таких екстремальних умовах податкові пільги та заохочення можуть стати життєво важливим інструментом підтримки бізнесу. Ці заходи спрямовані на полегшення податкового навантаження, стимулювання економічної активності та залучення інвестицій у постраждалі регіони. Введення спеціальних податкових режимів, відстрочок зі сплати податків та інших форм фінансової підтримки допомагає підприємствам не лише вижити у складних умовах, а й зберегти робочі місця, забезпечуючи таким чином соціальну та економічну стабільність. Крім того, важливо враховувати особливості правового та економічного контексту, в якому діють ці підприємства. Розробка та впровадження податкових пільг потребує комплексного підходу, що включає аналіз потреб бізнесу, моніторинг поточної ситуації та адаптацію податкової політики у відповідь до умов, що змінюються. В умовах військового конфлікту, коли багато компаній відчувають гостру нестачу ресурсів, податкові стимули можуть стати вирішальним фактором для підтримки операційної діяльності та запобігання банкрутству.

Мета статті полягає в аналізі існуючих податкових пільг та заохочень для підприємств, що працюють у зоні військового конфлікту, та розробленні рекомендацій щодо їх поліпшення для забезпечення економічної стабільності та підтримки бізнесу в таких екстремальних умовах.

Методи та матеріали

1. Аналіз літератури.

Матеріали: Вивчено наукові статті, публікації, доповіді та офіційні документи щодо податкових пільг та стимулів для підприємств у зонах військових конфліктів. Було розглянуто роботи як вітчизняних, і зарубіжних дослідників, щоб забезпечити всебічний підхід до аналізу.

Методи: Комплексний аналіз літературних джерел дозволив систематизувати існуючі дані та виявити основні тенденції та практики в галузі податкових стимулів.

2. Порівняльний аналіз.

Матеріали: Проведено порівняльний аналіз податкової політики та заходів підтримки підприємств у різних країнах, які переживають чи пережили військові конфлікти. Як приклади розглянуті Ірак, Руанда, Колумбія та Ізраїль.

Методи: Порівняльний аналіз дозволив виявити успішні практики та можливі помилки, які можуть бути застосовні або враховані у вітчизняному контексті.

3. Експертні оцінки.

Матеріали: Збір думок та оцінок експертів у галузі податкової політики, економіки та управління кризами. Використовувалися інтерв'ю та анкети для отримання якісної інформації.

Методи: Експертні оцінки допомогли підтвердити чи скоригувати висновки, зроблені з урахуванням аналізу літератури та порівняльного аналізу.

4. Кейс-стаді.

Матеріали: Розглянуто конкретні випадки впровадження податкових пільг та стимулів у країнах, що постраждали від воєнних конфліктів. Було проаналізовано офіційні звіти, статистичні дані та результати аудитів.

Методи: Метод кейс-стаді дозволив глибше зрозуміти механізми та наслідки застосування різних податкових стимулів у реальних умовах.

Ці методи та матеріали забезпечили комплексний та всебічний підхід до вивчення податкових пільг та стимулів для підприємств у зоні військового конфлікту, дозволивши зробити обґрунтовані висновки та рекомендації.

Результати. В результаті дослідження встановлено, що податкові пільги та заохочення відіграють ключову роль у підтримці підприємств у зонах воєнних конфліктів, сприяючи збереженню робочих місць та підтримці операційної діяльності. Аналіз міжнародного досвіду показав, що успішні приклади впровадження податкових стимулів, такі як в Іраку, Руанді, Колумбії та Ізраїлі можуть бути адаптовані для вітчизняних умов. Визначено ефективні заходи, включаючи диференційовані податкові пільги, податкові канікули та прискорену амортизацію, що сприятиме відновленню економіки постраждалих регіонів. Розроблено рекомендації щодо створення централізованого органу з управління податковими пільгами та впровадження електронних систем контролю для забезпечення прозорості та цільового використання податкових стимулів. Виявлено напрями для подальших досліджень, включаючи довгостроковий вплив податкових пільг та ефективність міжнародної допомоги у галузі податкової політики.

Перспективи. Напрями для подальших досліджень включають вивчення довгострокового впливу податкових пільг на економічне відновлення та сталий розвиток регіонів, що постраждали від воєнного конфлікту. Також важливо дослідити вплив різних типів податкових стимулів на поведінку підприємств та їхню здатність адаптуватися до кризових умов. Крім того, слід аналізувати ефективність міжнародної допомоги та співробітництва в галузі податкової політики для забезпечення цільового використання та максимальної користі від наданих пільг.

Ключові слова: податкові пільги, податкові стимули, воєнний конфлікт, відновлення економіки, підтримка бізнесу, інвестиційна привабливість, податкова політика, податкові канікули, міжнародний досвід, економічна стійкість.

Summary. Introduction. In the conditions of armed conflict, enterprises face numerous challenges, including infrastructure destruction, job losses, shrinking markets, and reduced investment attractiveness. In such extreme conditions, tax incentives and encouragements can become vital tools to support businesses. These measures aim to ease the tax burden, stimulate economic activity, and attract investments to the affected regions. Implementing special tax regimes, tax deferrals, and other forms of financial support not only help enterprises survive in challenging conditions but also preserve jobs, thus ensuring social and economic stability. Additionally, it is important to consider the peculiarities of the legal and economic context in which these enterprises operate. Developing and implementing tax incentives requires a comprehensive approach, including analyzing business needs, monitoring the current situation, and adapting tax policies in response to changing conditions. In the circumstances of a military conflict, when many companies experience acute resource shortages, tax incentives can be a decisive factor in supporting operational activities and preventing bankruptcy.

Purpose. Article objective is to analyze existing tax incentives and encouragements for enterprises operating in conflict zones, and to develop recommendations for their improvement to ensure economic stability and business support in such extreme conditions.

Methods and Materials:

1. Literature Review. Materials: Scientific articles, publications, reports, and official documents regarding tax incentives for enterprises in conflict zones were studied. Works by both domestic and foreign researchers were considered to provide a comprehensive approach to analysis. Methods: Comprehensive analysis of literature sources allowed for systematizing existing data and identifying main trends and practices in the field of tax incentives.

2. Comparative Analysis. Materials: Comparative analysis of tax policies and enterprise support measures in different countries experiencing or having experienced military conflicts. Examples such as Iraq, Rwanda, Colombia, and Israel were considered. Methods: Comparative analysis helped identify successful practices and potential mistakes that could be applicable or considered in the domestic context.

3. Expert Assessments. Materials: Collection of opinions and assessments from experts in tax policy, economics, and crisis management. Interviews and surveys were used to obtain qualitative information. Methods: Expert assessments helped confirm or adjust conclusions drawn from literature analysis and comparative analysis.

4. Case Studies. Materials: Specific cases of implementing tax incentives in countries affected by military conflicts were examined. Official reports, statistical data, and audit results were analyzed. Methods: The case study method allowed for a deeper understanding of mechanisms and consequences of applying different tax incentives in real conditions.

These methods and materials ensured a comprehensive and thorough approach to studying tax incentives for enterprises in conflict zones, allowing for well-founded conclusions and recommendations.

Results. The research has shown that tax incentives play a crucial role in supporting enterprises in conflict zones, contributing to job retention and operational support. Analysis of international experience has revealed that successful examples of implementing tax incentives, such as in Iraq, Rwanda, Colombia, and Israel, can be adapted to domestic conditions. Effective measures have been identified, including differentiated tax incentives, tax holidays, and accelerated depreciation, which will facilitate the economic recovery of affected regions. Recommendations have been developed for the establishment of a centralized authority for managing tax incentives and the implementation of electronic monitoring systems to ensure transparency and targeted use of tax incentives. Directions for further research have been identified, including the long-term impact of tax incentives on economic recovery and sustainable development in conflict-affected regions. It is also important to investigate the impact of different types of tax incentives on business behavior and their ability to adapt to crisis conditions. Additionally, the effectiveness of international aid and cooperation in tax policy should be analyzed to ensure targeted use and maximum benefit from the provided incentives.

Perspectives. Directions for further research include studying the long-term impact of tax incentives on economic recovery and sustainable development in conflict-affected regions. It is also important to examine the impact of different types of tax incentives on business behavior and their ability to adapt to crisis conditions. Furthermore, the effectiveness of international aid and cooperation in tax policy should be analyzed to ensure targeted use and maximum benefit from the provided incentives.

Key words: Tax incentives, tax stimuli, military conflict, economic recovery, business support, investment attractiveness, tax policy, tax holidays, international experience, economic stability.

Постановка проблеми. Військовий конфлікт призводить до значних руйнувань інфраструктури, зниження виробничих потужностей, втрати робочих місць та зменшення споживчого попиту, що ставить підприємства у складні умови виживання та функціонування. У таких обставинах важливу роль відіграє державна підтримка, у тому числі через податкові пільги та стимули, спрямовані на пом'якшення фінансового тиску на бізнес та стимулювання економічної активності. Проте, за умов військового конфлікту традиційні заходи податкової політики часто виявляються недостатніми чи неефективними. Основна проблема полягає у необхідності розробки та впровадження адаптованих податкових пільг та стимулів, які враховують специфічні потреби підприємств, що працюють у зонах воєнних дій. Це включає не лише зниження податкового навантаження, а й створення умов для залучення інвестицій, підтримки малих і середніх підприємств, а також відновлення інфраструктури. Крім того, існує проблема забезпечення прозорості та ефективності використання податкових пільг, щоб уникнути зловживань та забезпечити цільове

застосування коштів. Важливо також враховувати міжнародний досвід та адаптувати кращі практики до вітчизняних умов, що потребує ретельного аналізу та постійного моніторингу. Таким чином, постановка проблеми полягає у необхідності комплексного підходу до розробки та впровадження податкових пільг та стимулів, які сприятимуть відновленню та сталому розвитку економіки в умовах військового конфлікту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Кутова Н. Г., Шахно А. Й., Дем'яненко К. О. досліджують вплив різних факторів на мотивацію персоналу промислових підприємств [5]. Отримані результати показують, що ефективним інструментом підвищення мотивації працівників може бути податкове стимулювання. Адамчик А. аналізує вплив податкових пільг на самозайнятність і приховування доходів [1]. Автор досліджує, як податкові стимули можуть сприяти збільшенню самозайнятності, але водночас можуть призводити до зловживань і недонадходження податків. На Н. Г., Kang Н. Н., Lee Н. В. досліджують вплив податкових пільг на майбутню вартість фірм з погляду корпоративної

стійкості [7]. Дослідники стверджують, що податкові стимули можуть покращити довгострокову вартість підприємств.

Дейганто К. О. аналізує, як податкові пільги вплинули на стійкість МСП в Ефіопії під час пандемії COVID-19 [3]. Виявилося, що податкові пільги допомогли багатьом підприємствам вижити під час кризи. Bizpa V., Juruļs M., Laizāns T., Šnikvalds R. досліджує вплив призупинення сплати податку на прибуток підприємств на фінансову ефективність бізнесу [2]. Автори показали, що такі податкові пільги можуть позитивно впливати на фінансову стійкість підприємств.

Глотко А. В., Ляскін Г. Г. розглядають систему податкових пільг у регіональній податковій політиці [4] і підкреслюють важливість адаптації податкових стимулів до конкретних потреб регіонів. Ян С. аналізує роль компенсаційних і акціонерних стимулів у технологічних підприємствах [8]. Результати показують, що такі стимули є ефективними для підвищення продуктивності та інновацій. Li Y., Wang Y., Rasiah R. аналізують вплив податкових пільг і фінансових обмежень на інноваційну діяльність підприємств NEEQ. Встановлено, що податкові стимули значно сприяють інноваціям [6].

Панькевич І. аналізує вплив військового конфлікту в Україні на внутрішню та зовнішню політику країни [10]. Автор досліджує виклики, з якими стикаються Україна та світ у контексті конфлікту. Непочатенко О. О., Бечко П. К., Лиса Н. В., Пташник С. А. [9] аналізують податкове стимулювання промислового виробництва в системі державної фінансової підтримки. Автори підкреслюють важливість податкових пільг для розвитку промисловості. Савіцька С. досліджує податкові пільги як інструмент податкового регулювання в Україні [11]. Авторка підкреслює роль податкових пільг в економічній політиці країни.

Аналіз літератури показує, що податкові стимули відіграють ключову роль у підтримці та розвитку бізнесу, особливо в умовах кризи. Вони сприяють підвищенню рівня самозайнятості, інноваційної активності та стійкості підприємств. Водночас важливою є адаптація податкових стимулів до специфічних потреб регіонів та різних категорій бізнесу для максимальної ефективності.

Мета статті полягає в аналізі існуючих податкових пільг та заохочень для підприємств, що працюють у зоні військового конфлікту, та розробленні рекомендацій щодо їх поліпшення для забезпечення економічної стабільності та підтримки бізнесу в таких екстремальних умовах.

Завдання статті:

1. Дослідити вплив воєнного конфлікту на економічну діяльність підприємств:

- оцінити основні виклики та проблеми, з якими стикаються підприємства у зоні військового конфлікту;

- визначити наслідки для економічної активності та інвестиційної привабливості регіону.

2. Аналізувати існуючі податкові пільги та заохочення:

- вивчити поточні податкові заходи підтримки, що надаються підприємствам у зоні воєнного конфлікту;
- оцінити ефективність цих заходів з погляду збереження робочих місць, підтримки операційної діяльності та стимулювання економічного зростання.

3. Дослідити зарубіжний досвід застосування податкових пільг за умов військового конфлікту:

- розглянути приклади успішного впровадження податкових стимулів інших країнах;
- виявити найкращі практики та можливі помилки для застосування у вітчизняному контексті.

Розробити рекомендації щодо покращення податкових пільг та заохочень:

- Запропонувати заходи щодо адаптації податкової політики до потреб бізнесу у зоні військового конфлікту.
- Розробити механізми контролю та управління податковими пільгами для забезпечення їх цільового використання.

4. Оцінити перспективи подальших досліджень та вдосконалення податкової політики:

- Визначити напрями для подальших досліджень у галузі податкових стимулів в умовах воєнного конфлікту.
- Виробити стратегічні рекомендації щодо покращення податкової підтримки підприємств у постраждалих регіонах.

Ці цілі та завдання дозволять провести всебічний аналіз поточної ситуації та запропонувати практичні рішення для підтримки бізнесу та економічного відновлення регіонів, що постраждали від військового конфлікту.

Матеріали і методи. Методологія. Проведено аналіз літературних джерел, включаючи наукові статті, публікації, доповіді та офіційні документи про податкові пільги та заохочення для підприємств у зонах збройних конфліктів. У ході аналізу було розглянуто роботи як вітчизняних, і зарубіжних дослідників, щоб забезпечити всеосяжний підхід до аналізу. Проведено порівняльний аналіз податкової політики та заходів підтримки підприємств у різних країнах, що переживають чи пережили збройні конфлікти. Як приклади розглянуті Ірак, Руанда, Колумбія та Ізраїль. Проведено збір думок та оцінок експертів у галузі податкової політики, економіки та кризового управління. Для отримання якісної інформації використовувалися інтерв'ю та анкети. Розглянуто конкретні випадки запровадження податкових пільг та заохочень у країнах, які постраждали від збройних конфліктів. Було проаналізовано офіційні звіти, статистичні дані та результати аудитів.

Матеріали. Було вивчено наукові статті, публікації, доповіді та офіційні документи про податкові пільги та заохочення для підприємств у зонах збройних конфліктів. Проведено порівняльний аналіз податкової політики та заходів підтримки підприємств у різних країнах, що переживають чи пережили збройні конфлікти. Проведено збір думок та оцінок експертів у галузі податкової політики, економіки та кризового управління. Розглянуто конкретні випадки запровадження податкових пільг та заохочень у країнах, які постраждали від збройних конфліктів. Було проаналізовано офіційні звіти, статистичні дані та результати аудитів.

Виклад основного матеріалу. Підприємства, які працюють у зоні військового конфлікту, стикаються з безліччю серйозних викликів та проблем, які можуть суттєво ускладнити їхнє функціонування та виживання. Розглянемо основні виклики та проблеми, з якими стикаються підприємства у зоні військового конфлікту.

Руйнування інфраструктури. Війна часто призводить до значних руйнувань транспортної, енергетичної та комунікаційної інфраструктури, що ускладнює або унеможлиблює постачання сировини, продукції та матеріалів. Порушення у роботі інфраструктури можуть призвести до збоїв у виробничих процесах, затримок у постачанні та збільшення виробничих витрат.

Втрата робочих місць та кваліфікованого персоналу. Військові дії можуть змусити співробітників залишати небезпечні зони, що призводить до дефіциту робочої сили. Евакуація та міграція населення ускладнюють залучення та утримання кваліфікованого персоналу, необхідного для функціонування підприємств.

Зниження попиту та втрата ринків збуту. Економічна нестабільність та зниження купівельної спроможності населення в зонах конфлікту ведуть до зменшення попиту на товари та послуги. Втрата традиційних ринків збуту через руйнування чи блокади може суттєво скоротити доходи підприємств.

Фінансові труднощі та обмежений доступ до кредитів. Під час конфлікту підприємства часто відчують брак фінансових ресурсів підтримки своєї діяльності. Банки та фінансові установи можуть обмежити або припинити надання кредитів підприємствам у зонах воєнних дій через підвищені ризики.

Проблеми з логістикою та безпекою. Військові дії створюють загрози безпеці для перевезень, що ускладнює логістику та збільшує витрати на транспортування товарів. Ризики нападів, грабежів та руйнувань збільшують вартість страхування та логістичних операцій.

Регуляторні та адміністративні бар'єри. В умовах конфлікту можуть виникнути додатко-

ві регуляторні та адміністративні бар'єри, такі як обмеження пересування, комендантська година або воєнний стан, що ускладнює ведення бізнесу. Бюрократичні процедури можуть ускладнити отримання необхідних дозволів та ліцензій.

Нестабільність та невизначеність. Постійна загроза ескалації конфлікту створює високий рівень невизначеності, що ускладнює довгострокове планування та інвестиції. Зміни у політичній та економічній ситуації можуть швидко зробити існуючі бізнес-стратегії неефективними.

Ці виклики вимагають від підприємств адаптивних стратегій та підтримуючих заходів з боку держави, таких як податкові пільги та фінансова допомога, щоб пом'якшити негативний вплив конфлікту та забезпечити можливість продовження діяльності. Військовий конфлікт робить значний негативний вплив на економічну активність та інвестиційну привабливість регіону. Основні наслідки для економічної активності та інвестиційної привабливості регіону представлені у Табл. 1.

Ці наслідки потребують комплексних заходів підтримки з боку держави та міжнародних організацій, включаючи надання податкових пільг, фінансову допомогу та інвестиції у відновлення інфраструктури. Такі заходи допоможуть пом'якшити негативний вплив конфлікту на економіку та створити умови для відродження регіону.

У разі військового конфлікту підприємствам надаються різні податкові заходи підтримки, створені задля пом'якшення фінансового тиску та збереження економічної активності. Наведемо основні поточні податкові заходи підтримки:

1. Відстрочення сплати податків. Підприємствам надається можливість відстрочити сплату податків на певний період без нарахування штрафів та пені. Це допомагає бізнесу управляти своїми фінансовими потоками за умов тимчасової ліквідності.

2. Зниження податкових ставок. Введення знижених податкових ставок з прибутку, майно, ПДВ та інші види податків підприємствам, які у зоні конфлікту. Це знижує податковий тягар і дозволяє вивільнити кошти підтримки операційної діяльності.

3. Звільнення від сплати деяких податків. Повне або часткове звільнення від сплати певних податків, таких як податок на прибуток або податок на майно для підприємств, що постраждали від воєнних дій. Це стимулює підприємства продовжувати свою діяльність та відновлювати виробництво.

4. Податкові канікули. Введення тимчасових податкових канікул, у яких підприємства звільняються від сплати податків певний період. Це допомагає бізнесу відновитися та адаптуватися до нових умов.

5. Амністія податкової заборгованості. Проведення податкової амністії, що дозволяє підприєм-

Таблиця 1

Наслідки для економічної активності та інвестиційної привабливості регіону

Наслідки	Характеристики
Скорочення економічної активності	<i>Зниження виробничої потужності.</i> руйнування інфраструктури, брак сировини та матеріалів, а також втрата робочої сили призводять до зменшення виробничих обсягів. <i>Скорочення споживання.</i> економічна нестабільність та зниження доходів населення ведуть до падіння споживчого попиту на товари та послуги, що негативно позначається на торгівлі та сфері послуг. <i>Зростання безробіття.</i> Закриття підприємств та скорочення робочих місць у зонах конфлікту призводять до збільшення рівня безробіття, що ще більше знижує економічну активність.
Зниження інвестиційної привабливості	<i>Високі ризики.</i> Інвестори уникають вкладень у регіони з високим ступенем ризику, побоюючись втрат через руйнування, нестабільність та непередбачуваність ситуації. <i>Відсутність гарантій безпеки.</i> Військові дії та пов'язані з ними загрози безпеці роблять регіон непривабливим для довгострокових та капіталомістких інвестицій. <i>Негативний імідж регіону.</i> Конфліктні зони набувають негативної репутації, що ускладнює залучення не лише іноземних, а й місцевих інвесторів.
Відплив капіталу та ресурсів	<i>Капіталовкладення.</i> В умовах конфлікту підприємства та інвестори виводять свої капітали у більш безпечні та стабільні регіони, що призводить до дефіциту інвестицій та погіршення фінансового стану регіону. <i>Міграція населення.</i> Витік мізків та міграція кваліфікованих фахівців у безпечніші райони посилюють проблеми з робочою силою та уповільнюють відновлення економіки.
Підвищення операційних витрат	<i>Збільшення витрат за безпеку.</i> Підприємства змушені витратити значні кошти забезпечення безпеки співробітників, охорону об'єктів і захист транспортних маршрутів. <i>Зростання транспортних витрат.</i> Руйнування транспортної інфраструктури та необхідність обхідних маршрутів збільшують вартість логістичних операцій.
Погіршення ділового клімату	<i>Нестабільні правові умови.</i> Військові конфлікти часто супроводжуються змінами в законодавстві, запровадженням воєнного стану та інших надзвичайних заходів, що створює нестабільні умови для ведення бізнесу. <i>Корупція та бюрократія.</i> В умовах конфлікту може збільшуватися рівень корупції та адміністративних бар'єрів, що ускладнює бізнес-процеси та збільшує транзакційні витрати.
Зниження податкових надходжень	<i>Зниження доходів бюджету.</i> Зменшення економічної активності та скорочення кількості працюючих підприємств ведуть до зниження податкових надходжень до бюджету, що обмежує можливості держави для відновлення та розвитку регіону. <i>Збільшення соціальних витрат.</i> Зростання безробіття та потреба соціальної підтримки збільшують навантаження на державний бюджет, що посилює фінансові проблеми регіону.

Джерело: розроблено авторами

ствам списати накопичену податкову заборгованість чи реструктурувати її на вигідних умовах. Це полегшує фінансове становище компаній та стимулює їх до легалізації та сплати поточних податків.

6. Компенсаційні виплати та субсидії. Надання державою компенсаційних виплат та субсидій для покриття податкових витрат або часткового відшкодування збитків, пов'язаних із військовими діями. Це підтримує підприємства та сприяє їх відновленню.

7. Стимули для інвестицій. Введення податкових пільг для інвесторів, які вкладають кошти у відновлення та розвиток підприємств у зоні конфлікту. Це може містити податкові кредити, прискорену амортизацію та інші заходи, що стимулюють інвестиції.

8. Підтримка малого та середнього бізнесу (МСБ). Спеціальні податкові пільги та програми підтримки для малого та середнього бізнесу, таких як зниження податкових ставок, звільнення від сплати податків на початковому етапі відновлення та грантові програми.

9. Звільнення від імпорتنих мит. Звільнення від сплати імпорتنих мит на устаткування, сировину та матеріали, необхідні відновлення виробничих потужностей та стимулює імпорт необхідних ресурсів.

Ці заходи спрямовані на підтримку підприємств в умовах військового конфлікту, сприяючи їхньому виживанню, відновленню та подальшому розвитку. Важливо відзначити, що ефективність цих заходів багато в чому залежить від їхнього своєчасного та правильного застосування, а також від координації дій держави, бізнесу та міжнародних організацій.

Оцінка ефективності поточних податкових заходів підтримки підприємств у зоні військового конфлікту може бути проведена з урахуванням трьох ключових аспектів: збереження робочих місць, підтримка операційної діяльності та стимулювання економічного зростання.

Збереження робочих місць.

Відстрочення сплати податків та податкові канікули:

Позитивний вплив: ці заходи дають підприємствам необхідну ліквідність, дозволяючи спрямовувати кошти на виплату заробітної плати та збереження робочих місць.

Обмеження: якщо конфлікт затягується, відстрочка може не вирішити довгострокові проблеми, і підприємства можуть мати справу з накопиченням боргів.

Зниження податкових ставок та звільнення від сплати деяких податків:

Позитивний вплив: зниження податкового навантаження дозволяє вивільнити додаткові ресурси для підтримки персоналу та операційної діяльності.

Обмеження: в умовах значних руйнувань інфраструктури навіть знижені податки можуть бути важкими для сплати, якщо немає доходів.

Підтримка малого та середнього бізнесу (МСБ):

Позитивний вплив: МСБ зазвичай є великими роботодавцями в регіонах. Спеціальні пільги та субсидії можуть допомогти цим підприємствам зберегти робочі місця та адаптуватися до нових умов.

Обмеження: ефективність залежить від своєчасності та обсягу наданої допомоги.

Підтримка операційної діяльності.

Компенсаційні виплати та субсидії:

Позитивний вплив: ці заходи безпосередньо допомагають підприємствам покривати поточні витрати та збитки, пов'язані з воєнними діями, що сприяє підтримці операційної діяльності.

Обмеження: процес отримання компенсацій може бути бюрократично складним та повільним.

Звільнення від імпорتنих мит:

Позитивний вплив: зниження витрат на імпорт обладнання та матеріалів допомагає підприємствам швидше відновити виробничі потужності та відновити операційну діяльність.

Обмеження: ефективність залежить від доступності міжнародних торгових маршрутів та наявності постачальників.

Стимулювання економічного зростання.

Стимули для інвестицій:

Позитивний вплив: податкові пільги для інвесторів можуть залучити капітальні вкладення, необхідні відновлення і розвитку підприємств, що стимулює економічне зростання.

Обмеження: інвестори можуть залишатися обережними через ризики та нестабільність у зоні конфлікту.

Податкова амністія та реструктуризація заборгованості:

Позитивний вплив: списання чи реструктуризація податкової заборгованості покращує фінансове становище підприємств, дозволяючи їм інвестувати у розвиток та розширення.

Обмеження: без стійкої безпеки та довгострокових гарантій економічної стабільності ці заходи можуть бути сприйняті як тимчасові та недостатні.

Поточні податкові заходи, такі як відстрочення податків, зниження ставок та звільнення від податків, ефективно допомагають підприємствам зберігати ліквідність та робочі місця. Компенсаційні виплати та звільнення від імпорتنих мит підтримують операційну діяльність, а податкові стимули для інвесторів сприяють залученню капіталу та стимулюванню економічного зростання. Довгострокова ефективність цих заходів залежить від тривалості конфлікту та стабільності ситуації. Бюрократичні затримки, відсутність інфраструктури та високий рівень ризиків можуть знижувати вплив податкових заходів. Важливо також забезпечити прозорість та доступність цих заходів для всіх підприємств, незалежно від їх розміру та сектору. Ці заходи повинні бути частиною ширшої стратегії відновлення, що включає покращення безпеки, відновлення інфраструктури та міжнародну підтримку, щоб створити сприятливі умови для сталого економічного зростання.

Розглянемо приклади успішного впровадження податкових стимулів в інших країнах, які могли б бути корисними уроками для регіонів, що знаходяться в зоні військового конфлікту (Табл. 2).

Звільнення від податків та довгострокові податкові канікули можуть стимулювати надходження іноземних інвестицій, необхідних для відновлення інфраструктури та створення нових робочих місць. Податкові пільги та субсидії для пріоритетних секторів, таких як сільське господарство, будівництво та високі технології, можуть сприяти економічному зростанню та диверсифікації економіки. Заходи щодо зниження податкового навантаження для МСБ, включаючи податкові канікули та звільнення від податків на початковому етапі, можуть допомогти зберегти робочі місця та підтримати локальну економіку. Податкові стимули для регіонів, які постраждали від конфлікту, можуть сприяти інтеграції колишніх учасників конфлікту та реабілітації місцевого населення, створюючи стабільні та стійкі умови для економічного зростання.

Використання цих прикладів може допомогти розробити ефективні податкові заходи підтримки, адаптовані до специфічних умов регіонів, що знаходяться в зоні військового конфлікту, та сприяти їхньому економічному відновленню та розвитку.

Розглянемо найкращі практики та можливі помилки у застосуванні податкових стимулів у вітчизняному контексті [1; 2; 3; 4].

Кращі практики.

Звільнення від корпоративного податку.

- **Приклад:** Ірак звільнив іноземні інвестиції від корпоративного податку на 10 років
- **Застосування:** Введення довгострокових податкових канікул для нових інвесторів у ключові сектори економіки може стимулювати приплив капіталу та сприяти відновленню інфраструктури та виробничих потужностей.

Таблиця 2

Приклади успішного впровадження податкових стимулів в інших країнах

Країна	Контекст	Заходи	Результати
Ірак (після 2003 року)	Після повалення режиму Саддама Хусейна Ірак зіткнувся з серйозними економічними проблемами та руйнуванням інфраструктури.	Уряд Іраку запровадив податкові пільги для іноземних інвесторів, включаючи звільнення від корпоративного податку на 10 років для нових інвестицій у пріоритетні сектори.	Ці заходи допомогли залучити значні іноземні інвестиції в нафтову промисловість та будівництво, що сприяло економічному зростанню та створенню робочих місць.
Руанда (після геноциду 1994 року)	Після геноциду в Руанді країна перебувала у стані повного економічного та соціального колапсу.	Уряд Руанди запровадив податкові пільги для компаній, які інвестують у відновлення інфраструктури та агропромислового сектору, включаючи звільнення від сплати податків на прибуток на перші 5 років.	В результаті Руанда стала однією з економік, що швидко зростають в Африці, зі щорічним зростанням ВВП понад 7%, значним зниженням рівня бідності і поліпшенням ділового клімату.
Колумбія (після закінчення громадянської війни у 2016 році)	Після підписання мирної угоди з Револьюційними збройними силами Колумбії (FARC) уряд зіткнувся із завданням відновлення економіки та інтеграції колишніх бойовиків.	Введення податкових стимулів для інвесторів у сільські райони, які постраждали від конфлікту, включаючи податкові канікули та зниження ПДВ на сільськогосподарську продукцію.	Ці заходи сприяли зростанню агропромислового сектору та зниженню рівня безробіття в сільських районах, що зміцнило економічну стабільність та покращило умови для інтеграції колишніх бойовиків у громадянське суспільство.
Ізраїль (після воєн та конфліктів 20-го століття)	Ізраїль регулярно стикався з військовими конфліктами та терористичними загрозами з моменту свого заснування.	Введення широкого спектра податкових пільг для високотехнологічних компаній, включаючи звільнення з податку на прибуток, податкові кредити на НДДКР та субсидії для стартапів.	Ізраїль став одним зі світових лідерів у галузі високих технологій, що залучило значні іноземні інвестиції та створило тисячі високооплачуваних робочих місць.

Джерело: розроблено авторами

Підтримка пріоритетних секторів.

- **Приклад:** Руанда надавала податкові пільги для компаній, які інвестують у відновлення інфраструктури та агропромислового сектору.
- **Застосування:** Фокусування податкових стимулів на стратегічно важливих галузях, таких як сільське господарство, будівництво та ІТ, може сприяти стійкому економічному зростанню та диверсифікації економіки.

Податкові пільги для МСБ.

- **Приклад:** Колумбія запровадила податкові стимули для інвесторів у сільські райони, які постраждали від конфлікту.
- **Застосування:** Запровадження пільг для малого та середнього бізнесу, включаючи звільнення від податків на початковому етапі, допоможе зберегти робочі місця та підтримати локальну економіку.

Стимулювання високих технологій.

- **Приклад:** Ізраїль запропонував податкові кредити на НДДКР та субсидії для стартапів у високотехнологічних секторах.
- **Застосування:** Створення сприятливих умов для розвитку інноваційних та високотехнологічних компаній через податкові пільги та гранти може залучити інвестиції та підвищити конкурентоспроможність економіки.

Можливі помилки.

Непрозорі та складні процедури.

Помилка: Складні бюрократичні процедури та відсутність прозорості можуть відлякати інвесторів та обмежити доступ підприємств до податкових пільг.

Рекомендація: Спрощення процедур та забезпечення прозорості у наданні податкових пільг та субсидій, а також створення ефективної системи моніторингу та звітності.

Недостатня адаптація до місцевих умов.

Помилка: копіювання іноземних моделей без урахування специфіки місцевого контексту може призвести до неефективності заходів.

Рекомендація: адаптація податкових стимулів до конкретних умов та потреб регіону, включаючи проведення попередніх досліджень та консультацій з місцевим бізнесом та експертами.

Відсутність довгострокової стратегії.

Помилка: запровадження короткострокових заходів без урахування довгострокових цілей та планів відновлення може обмежити їхню ефективність.

Рекомендація: розробка довгострокової стратегії економічного відновлення з чітко визначеними цілями, пріоритетами та етапами реалізації.

Нестача підтримки для постраждалих підприємств.

Помилка: недостатня або несвоєчасна підтримка підприємств, які постраждали від конфлікту,

Таблиця 3

Рекомендації щодо покращення податкових пільг та заохочень

№	Назва	Міра	Обґрунтування
Заходи щодо адаптації податкової політики до потреб бізнесу у зоні військового конфлікту			
1.	Диференційовані податкові пільги	Введення диференційованих податкових пільг залежно від розміру підприємства, сектора економіки та ступеня постраждалих районів.	Малі та середні підприємства (МСБ) потребують значної підтримки, оскільки вони найбільш вразливі за умов конфлікту. Сектори, критично важливі для відновлення, такі як сільське господарство, будівництво та охорона здоров'я можуть отримувати додаткові пільги.
2.	Податкові канікули для нових підприємств	Надання податкових канікул на 3–5 років для нових підприємств, що відкриваються у зоні конфлікту.	Це стимулює відкриття нових бізнесів, сприяє економічному зростанню та створенню робочих місць у постраждалих районах.
3.	Прискорена амортизація та податкові кредити на відновлення інфраструктури	Введення прискореної амортизації для капітальних вкладень у відновлення інфраструктури та податкових кредитів для інвестицій у відновлення виробничих потужностей.	Це стимулює підприємства інвестувати у відновлення та модернізацію інфраструктури, необхідної для нормального функціонування бізнесу.
4.	Звільнення від податків на імпорт	Звільнення від податків імпорту устаткування, сировини і матеріалів, необхідні для відновлення виробничих процесів.	Це знижує витрати на відновлення та модернізацію виробничих потужностей, прискорюючи відновлення економіки.
5.	Податкові пільги для інвесторів у пріоритетні сектори	Введення податкових пільг для інвесторів, які вкладають кошти у пріоритетні сектори, такі як агропромисловий комплекс, будівництво та IT.	Це сприяє залученню інвестицій у ключові сектори, що забезпечують стійкий розвиток та диверсифікацію економіки.
Механізми контролю та управління податковими пільгами			
1.	Створення централізованого органу з управління податковими пільгами	Створення спеціалізованого державного органу чи агентства, відповідального за координацію, моніторинг та контроль надання податкових пільг та заохочень.	Централізований підхід забезпечує прозорість та ефективність в управлінні податковими стимулами, а також запобігає дублюванню зусиль та ресурсів.
2.	Впровадження електронних систем управління податковими пільгами	Розробка та впровадження електронних платформ для подання заявок на податкові пільги, моніторингу їх використання та звітності.	Електронні системи підвищують прозорість та спрощують процес отримання та контролю податкових пільг, скорочуючи бюрократичні бар'єри та запобігаючи корупції.
3.	Регулярні аудити та перевірки цільового використання податкових пільг	Проведення регулярних аудитів та перевірок підприємств, які отримують податкові пільги, для забезпечення цільового використання.	Аудити допомагають виявляти порушення та зловживання, забезпечуючи дотримання правил та підвищення ефективності податкових стимулів.
4.	Публічна звітність та прозорість	Забезпечення публічної звітності про надані податкові пільги та їх результати, включаючи публікацію даних про одержувачів та обсяги пільг.	Публічна звітність підвищує довіру до системи податкових пільг, забезпечує прозорість та дозволяє суспільству контролювати використання державних ресурсів.
5.	Зворотній зв'язок та консультації з бізнес-спільнотою	Регулярне проведення консультацій та опитувань серед представників бізнесу для оцінки ефективності податкових пільг та виявлення потреб.	Зворотний зв'язок допомагає адаптувати податкову політику до реальних потреб бізнесу, підвищуючи її актуальність та ефективність.

Джерело: розроблено авторами

може призвести до їхнього банкрутства та втрати робочих місць.

Рекомендація: забезпечення своєчасної та адекватної підтримки, включаючи податкові пільги, субсидії та компенсації для підприємств, що постраждали від військових дій.

Застосування кращих практик податкових стимулів з інших країн та уникнення можливих помилок може суттєво підвищити ефективність заходів підтримки підприємств у зоні воєнного конфлікту. Це дозволить зберегти робочі місця, підтримати операційну діяльність та стимулювати

економічне зростання, сприяючи відновленню та розвитку постраждалих регіонів.

Розглянемо рекомендації щодо покращення податкових пільг та заохочень (Табл. 3).

Адаптація податкової політики та впровадження ефективних механізмів контролю та управління податковими пільгами є ключовими факторами для підтримки підприємств у зоні воєнного конфлікту. Застосування цих заходів дозволить не лише пом'якшити економічні наслідки конфлікту, а й створити умови для сталого відновлення та розвитку регіонів, що постраждали.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

В умовах воєнного конфлікту підприємства стикаються із серйозними економічними викликами, включаючи руйнування інфраструктури, втрату робочих місць та зниження інвестиційної привабливості регіону. Поточні податкові заходи підтримки, такі як відстрочення сплати податків, зниження податкових ставок та звільнення від деяких податків відіграють важливу роль у пом'якшенні цих негативних наслідків. Однак для підвищення їх ефективності необхідно адаптувати податкову політику до специфічних бізнесових потреб у зоні конфлікту. Введення диференційованих податкових пільг, податкових канікул для нових підприємств, прискореної амортизації та податкових кредитів на відновлення інфраструктури можуть суттєво спри-

яти відновленню та розвитку економіки. Створення централізованого органу з управління податковими пільгами, впровадження електронних систем управління та проведення регулярних аудитів забезпечать прозорість та ефективність використання податкових стимулів. Успішний міжнародний досвід, наприклад, Іраку, Руанди, Колумбії та Ізраїлю, показує, що такі заходи можуть суттєво сприяти економічному зростанню та стабільності у постраждалих регіонах. Важливо також забезпечити прозорість та зворотний зв'язок із бізнес-спільнотою для адаптації податкової політики до реальних потреб. Комплексний підхід до впровадження та управління податковими пільгами дозволить створити умови для сталого відновлення та розвитку регіонів, що постраждали від воєнного конфлікту.

Напрями для подальших досліджень включають вивчення довгострокового впливу податкових пільг на економічне відновлення та сталий розвиток регіонів, що постраждали від воєнного конфлікту. Також важливо дослідити вплив різних типів податкових стимулів на поведінку підприємств та їхню здатність адаптуватися до кризових умов. Крім того, слід аналізувати ефективність міжнародної допомоги та співробітництва в галузі податкової політики для забезпечення цільового використання та максимальної користі від наданих пільг.

Література

1. Adamczyk A. Self-employment: Influence of Tax Incentives and Income Underreporting. *Prague Economic Papers*. 2021. № 30(2). P. 171–188. doi: 10.18267/j.pep.766.
2. Bizņa V., Jurušs M., Laizāns T., Šnikvalds R. Assessment of Impact of Corporate Income Tax Suspension on Financial Performance of Businesses. *Economics and Business*. 2018. № 32(1). P. 172–181. doi: 10.2478/eb-2018-0014.
3. Deyganto K.O. The effect of tax incentives practices on the sustainability of micro, small and medium enterprises in Ethiopia during the outbreak of corona virus pandemic. *Journal of Innovation and Entrepreneurship*. 2022. № 11(1). doi: 10.1186/s13731-022-00194-8.
4. Glotko A.V., Lyaskin G.G. The system of tax incentives in regional tax policy. *Shs Web of Conferences*. 2021. doi: 10.1051/shsconf/202112801010.
5. Kutova N.G., Shakhno A.Y., Demianenko K.O. Determination of the influence of factors on the state of personnel incentives of the industrial enterprises. *Visnyk Kryvorizkoho Natsionalnoho Universytetu*. 2020. № 50. P. 68–73. doi: 10.31721/2306-5451-2020-1-50-68-73.
6. Li Y., Wang Y., Rasiah R. Research on the Influence of Tax Incentives and Financing Constraints on NEEQ Enterprises' Innovation. *Sustainability*. 2023. № 15(3). P. 2608–2608. doi: 10.3390/su15032608.
7. Na H.G., Kang H.H., Lee H.B. Does Tax Incentives Affect Future Firm Value for Corporate Sustainability? *Sustainability*. 2021. № 13(22). P. 12665–12665. doi: 10.3390/su132212665.
8. Yang C.A. Study on the Role of Compensation Incentives and Equity Incentives in Technology-based Enterprises. *Bcp Business and Management*. 2022. № 35. P. 535–541. doi: 10.54691/bcpbm.v35i.3345.
9. Непочатенко О.О., Бечко П.К., Лиса Н.В., Пташник С.А. Податкові стимули для промислового виробництва в системі державної фінансової підтримки. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2021. № 2(98). С. 110–123. doi: 10.31395/2415-8240-2021-98-2-110-123.
10. Панкевич І. Воєнний конфлікт в Україні: виклики для України та світу. *Balkan Social Science Review*. 2020. № 16. С. 197–212. doi: 10.46763/bssr2016197p.
11. Савіцька С. Податкові пільги як інструмент податкового регулювання України. *Modern Economics*. 2021. № 26(1). С. 135–140. doi: 10.31521/modecon.v26(2021)-20.

References

1. Adamczyk, A. (2021). Self-employment: Influence of Tax Incentives and Income Underreporting. *Prague Economic Papers*, No 30(2), P. 171–188. doi: 10.18267/j.pep.766.
2. Bizņa, V., Jurušs, M., Laizāns, T. and Šnikvalds, R. (2018). Assessment of Impact of Corporate Income Tax Suspension on Financial Performance of Businesses. *Economics and Business*, No 32(1), P. 172–181. doi: 10.2478/eb-2018-0014.
3. Deyganto, K.O. (2022). The effect of tax incentives practices on the sustainability of micro, small and medium enterprises in Ethiopia during the outbreak of corona virus pandemic. *Journal of Innovation and Entrepreneurship*, No 11(1). doi: 10.1186/s13731-022-00194-8.
4. Glotko, A.V. and Lyaskin, G.G. (2021). The system of tax incentives in regional tax policy. *Shs Web of Conferences*. doi: 10.1051/shsconf/202112801010.
5. Kutova, N.G., Shakhno, A.Y. and Demianenko, K.O. (2020). Determination of the influence of factors on the state of personnel incentives of the industrial enterprises. *Visnyk Kryvorizkoho Natsionalnoho Universytetu*, No 50. P. 68–73. doi: 10.31721/2306-5451-2020-1-50-68-73.
6. Li, Y., Wang, Y. and Rasiah, R. (2023). Research on the Influence of Tax Incentives and Financing Constraints on NEEQ Enterprises Innovation. *Sustainability*, No 15(3), P. 2608. doi: 10.3390/su15032608.
7. Na, H.G., Kang, H.H. and Lee, H.B. (2021). Does Tax Incentives Affect Future Firm Value for Corporate Sustainability? *Sustainability*, No 13(22), P. 12665. doi: 10.3390/su132212665.
8. Yang, C. (2022). A Study on the Role of Compensation Incentives and Equity Incentives in Technology-based Enterprises. *Bcp Business and Management*, No 35, P. 535–541. doi: 10.54691/bcpbm.v35i.3345.
9. Nepochatenko, O.O., Bechko, P.K., Lysa, N.V. and Ptashnyk, S.A. (2021). Podatkovi stymuly dlia promyslovo-ho vyrobnytstva v systemi derzhavnoi finansovoi pidtrymky [Tax incentives for industrial production in the system of state financial support]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho natsionalnoho universytetu sadivnytstva*, No 2(98), P. 110–123. doi: 10.31395/2415-8240-2021-98-2-110-123 [in Ukrainian].
10. Pankevych, I. (2020). Viiskovyi konflikt v Ukraini: vyklyky dlia Ukrainy ta svitu [Military conflict in Ukraine: challenges for Ukraine and the world]. *Balkan Social Science Review*, No 16, P. 197–212. doi: 10.46763/bssr2016197p [in Ukrainian].
11. Savitska, S. (2021). Podatkovi pilhy yak instrument podatkovoho rehuliuвання Ukrainy [Tax benefits as a tool of tax regulation of Ukraine]. *Modern Economics*, No 26(1), P. 135–140. doi: 10.31521/modecon.v26(2021)-20 [in Ukrainian].